

УДК 371

Терещенко Андрій Олегович – викладач кафедри естетичного виховання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

E-mail: andragogika@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Анотація. Автором здійснено аналіз теорії і практики організації експериментального дослідження з формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів. Сформульовано основні вимоги до організації педагогічного експерименту як необхідної умови його достовірності. Визначено мету, завдання, умови і методи проведення науково-педагогічного експерименту. Деталізовано організацію дослідно-експериментальної роботи, яка проводилася у формі констатувального та формувального експерименту.

Ключові слова: організаційна культура, майбутній вчитель початкових класів, організація науково-педагогічного експерименту.

Tereshchenko Andriy – Lecturer of Aesthetic Education Department of Chernigiv Taras Shevchenko National Pedagogical University

E-mail: andragogika@ukr.net

DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL CULTURE OF THE FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHER (ORGANIZATION OF THE EXPERIMENTAL RESEARCH)

Summary. The author has analyzed the theory and practice of experimental research on the development of organizational culture of future elementary school teacher. The basic requirements to the organization of pedagogical experiment as a prerequisite for its authenticity are formulated. The goals, objectives, conditions and methods of scientific and pedagogical experiment conduction are defined. The organization of the experimental work, which was conducted in the form of state and model experiment, is detailed.

Key words: organizational culture, future elementary school teacher, organization of scientific and pedagogical experiment.

Вступ. Результати будь-якого науково-педагогічного дослідження потребують експериментальної перевірки. Водночас ефективність і вірогідність здійсненого дослідження діагностується шляхом дослідно-

експериментальної перевірки, яка уможлиблює одержання нових знань про «причинно-наслідкові відношення між педагогічними факторами, умовами, процесами за рахунок маніпулювання однією або кількома факторами і реєстрації відповідних змін у поведінці об'єкта чи системи, які вивчаються» [2, с. 174]. Науково-педагогічні дослідження з методики професійної освіти передбачають органічне поєднання теорії і практики. Не є винятком і вивчення проблеми формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів, в якому передбачалося як здійснення аналізу порушеної проблеми, так й експериментальної роботи.

Аналіз досліджень. Методологію дослідно-експериментальної роботи викладено у працях С. Гончаренка, В. Загвязинського, А. Киверялга, О. Новикова, В. Сластьонина, С. Сисоевої та ін. Рівням готовності до педагогічної діяльності, розробленню інструментарю формування в студентів професійно-педагогічних знань і вмій присвячено науковий доробок О. Абдуліної, П. Атутова, В. Беспалька, С. Чистякової, А. Щербакова та ін. Ми ж пропонуємо розглянути деякі питання формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів на прикладі організації експериментального дослідження.

Результати дослідження. За П. Образцовим [4, с. 134], педагогічний експеримент, на відміну від інших методів дослідження, дозволяє найбільш повно перевірити ефективність нововведень у галузі навчання й виховання, виявити необхідні умови реалізації певних педагогічних завдань порівняти значущість різних факторів в структурі педагогічного процесу та обрати оптимальне для відповідних ситуацій їх поєднання. Аналіз джерел на паперових та електронних носіях показав, що експеримент тлумачиться як:

- форма пізнання об'єктивної дійсності, один з основних методів наукового дослідження, в якому вивчення явищ відбувається в доцільно вибраних або штучно створених умовах, що забезпечують появу тих процесів, спостереження яких необхідне для встановлення закономірних зв'язків між явищами (електронні джерела);
- науково поставлений дослід, спостереження досліджуваного явища в умовах, що точно враховуються і дозволяють стежити за ходом явища і багато разів відтворювати його при повторенні цих умов (А. Вишнякова);
- метод педагогічного дослідження, який уможлиблює активну дію на педагогічне явище шляхом створення нових умов відповідно до мети дослідження (А. Киверялг);

Ми виходимо з того, що, експеримент – це науково організований досвід перевірки висунутої гіпотези без порушення навчально-виховного процесу (за С. Гончаренком) [2]. Оскільки об'єктами природного експерименту зазвичай є навчальні плани, програми, підручники,

посібники, прийоми і методи навчання й виховання, форми навчально-виховного процесу, то формування організаційної культури студентів на основі розробленої моделі також може бути об'єктом експериментального дослідження, а перевірка її ефективності – одним із етапів експерименту.

У процесі роботи над дисертаційним дослідженням ми виокремили такі 3 етапи. На I етапі, 2011 – 2013 рр., здійснювалося опрацювання філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми, з'ясування рівня розробленості проблеми. Відбувалася конкретизація мети, предмету і завдань наукового пошуку, формулювання робочої гіпотези, розроблялася програма і методика експериментальної роботи, здійснено прогнозування очікуваних результатів, розроблено загальний план дослідно-експериментальної роботи; здійснено відбір методів експериментального дослідження. На II етапі, 2013 – 2014 рр., поглиблено вивчалися та аналізувалися виявлені матеріали, здійснювався констатувальний експеримент. На III етапі, 2014 – 2016 рр., здійснювалося теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка авторської моделі формування організаційної культури студентів, аналізувалася динаміка рівнів сформованості організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів, порівнювалися проміжні й кінцеві результати педагогічного експерименту; формулювалися висновки дослідження. Завершувалося оформлення рукопису дисертації, автореферату.

Звернемося до проблеми виокремлення основних етапів проведення експериментального дослідження. Так, за В. Кислим [3], експеримент включає такі основні етапи: розроблення плану – програми експерименту; оцінку вимірювання та вибір засобів для проведення експерименту; проведення експерименту; оброблення та аналіз експериментальних даних. За іншими джерелами [5], експериментальне дослідження складається з таких етапів:

- підготовчого етапу (на основі детального аналізу раніше опублікованих праць з теми дослідження визначення невирішених проблем, що стануть основними в даному експерименті; вибір теми дослідження; постановка мети й завдань дослідження; вивчення реальної практики вирішення досліджуваної проблеми; вивчення розроблених у теорії та застосовуваних на практиці заходів, що сприяють вирішенню проблеми; формування гіпотези дослідження);

- попереднього етапу (вибір достатньої кількості об'єктів експерименту (кількості учнів, студентів, навчальних закладів та ін., визначення можливої тривалості експерименту; обґрунтування вибору конкретних методик для вивчення початкового стану експериментального об'єкта, анкетного опитування, інтерв'ю, експертної оцінки, самооцінки та ін.; перевірка оптимальності та ефективності відібраних методик на невеликій кількості досліджуваних; визначення ознак, за якими можна

достатньою вірогідністю стверджувати про зміни досліджуваного об'єкта під впливом запропонованих педагогічних дій;

- проведення експерименту з перевірки ефективності певної системи заходів (вивчення початкового стану системи, в якій проводиться експеримент (рівня знань і вмінь, вихованості, певних рис особистості чи колективу тощо); вивчення умов, в яких проводиться експеримент; формування критеріїв ефективності запропонованої системи заходів; надання докладної інформації (інструкції) учасникам експерименту про порядок й умови ефективного його проведення (якщо експеримент проводить не один педагог); здійснення запропонованої автором системи заходів щодо вирішення певних експериментальних завдань (формування знань, умінь або виховання певних рис особистості чи колективу тощо); фіксування даних про хід експерименту на основі проміжних вимірів, які характеризують зміни об'єкта під впливом експериментальної системи заходів; виділення труднощів і можливих типових вад у процесі проведення експерименту; оцінка витрат часу, засобів і зусиль;

- завершального етапу, підведення підсумків експерименту (опис результатів реалізації експериментальної системи заходів (прикінцевий стан рівня знань, умінь, навичок, рівня вихованості тощо); характеристика умов, за яких експеримент дав позитивні результати (навчально-матеріальні, морально-психологічні, гігієнічні та ін.); виклад особливостей суб'єктів експериментальної взаємодії (учителів, вихователів тощо); аналіз даних про витрати часу, зусиль і засобів; рекомендації і застереження щодо меж використання обґрунтованої, опрацьованої й апробованої в процесі експерименту системи заходів).

У процесі організації експериментальної роботи ми дотримувалися вимог, які стосувалися обґрунтування експериментальної бази дослідження (вибір експериментальних навчальних закладів здійснювався з урахуванням географічного фактору, добровільної участі, зацікавленості учасників та ін.; терміну проведення (продовгованість експерименту у часі, моніторинговий характер, що уможливило здійснення корекційних дій щодо організації і відтворення перебігу експерименту; умов проведення експерименту (умови реального навчального процесу, звична для суб'єктів навчання обстановка, природність впливів для усіх учасників – суб'єктів навчально-виховної взаємодії).

Зазначимо, що експериментальна перевірка ефективності формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів передбачає діагностику підвищення рівня її компонентів при дотриманні педагогічних умов, серед яких – використання інтерактивних технологій у процесі формування організаційної майбутнього вчителя; використання потенціалу педагогічної практики щодо формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів; упровадження спецкурсів з формування організаційної культури майбутнього

вчителя початкових класів. Предмет діагностування – рівень сформованості організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Методикою дослідно-експериментальної роботи обрано порівняльний педагогічний експеримент, що передбачає перевірку висунутої гіпотези щодо можливості підвищення ефективності формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів шляхом створення, забезпечення певних умов.

Для порівняння результатів на початку і наприкінці експерименту доцільно об'єднати студентів в експериментальні й контрольні групи, а також виявити початковий і підсумковий рівень сформованості їхньої культури для отримання достовірної інформації про стан знань, умінь і навичок до і після експерименту [4, с. 253].

З метою отримання репрезентативної вибірки при визначенні експериментальної бази дослідження нами було висунуто такі критерії: галузь знань 0101 «Педагогічна освіта»; напрям підготовки: 6.010102 «Початкова освіта»; кваліфікаційний рівень випускників: бакалавр; магістр; регіональна різноманітність (заклади з різних географічних областей України).

Експеримент передбачає його організацію, реалізацію, констатацію та інтерпретацію отриманих даних (за М. Ляховицьким).

Проведення експерименту доцільно починати з вивчення місця організаційної культури в сучасному процесі підготовки майбутніх інженерів-педагогів в різних вищих навчальних закладах України. Умови експерименту обрано природні, тобто він проводиться в звичайних умовах навчально-виховного процесу ВНЗ.

На першому й другому етапі дослідження відбувався констатувальний експеримент, мета якого – встановити фактичний стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії та практиці. Було здійснено аналіз базових понять дослідження, узагальнено досвід формування організаційної культури студентів, виявлено протиріччя між вимогами до рівня розвитку організаційної культури та станом її сформованості у майбутніх вчителів, виявлення складників організаційної культури, її структури за компонентами і рівнями. Здійснено аналіз педагогічної, психологічної, навчально-методичної та іншої літератури; вивчено нормативні, правові матеріали. Логіка наукового пошуку передбачала аналіз організації навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх вчителів початкових класів щодо сформованості їхньої організаційної культури. У ході констатувального етапу дослідження вивчався стан і чинні підходи до організації професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів на практиці, аналізувалися цілі, завдання, зміст навчальних планів і програм та ін.

Було розроблено анкети для студентів, викладачів і проведено констатувальну діагностику стану сформованості організаційної культури

майбутніх педагогів; обґрунтовано рівні та критерії сформованості організаційної культури майбутніх педагогів; запропоновано структуру організаційної культури майбутніх педагогів; розроблено анкети, тести. Обробка результатів тестового опитування студентів і викладачів показала недостатній рівень сформованості організаційної культури випробовуваних академічних груп, недостатність розуміння її ролі у професійній діяльності вчителя. Здійснено обґрунтування доцільності вирішення проблеми формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів.

На третьому етапі дослідження відбувався формувальний експеримент, мета якого полягала у доведенні того, що при дотриманні комплексу визначених педагогічних умов можна досягти високого рівня сформованості організаційної культури майбутніх учителів початкових класів. Суб'єкти експерименту – студенти, які навчаються за фахом «Педагогічна освіта», які отримують кваліфікацію «вчитель початкової школи» і викладачі педагогічних дисциплін вищих педагогічних навчальних закладів.

Підготовка експерименту передбачала розроблення анкет, розроблення авторського курсу з формування організаційної культури майбутніх педагогів, проведення консультацій із викладачами і студентами. Серед завдань формувального експерименту – розроблення моделі формування організаційної культури студентів, упровадження моделі формування організаційної культури студентів в процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, розроблення методики діагностики сформованості організаційної культури студентів на початку експерименту та після його закінчення; обґрунтування вибору кількості досліджуваних, а також відбір еквівалентних експериментальних і контрольних груп студентів, визначення початкового рівня сформованості організаційної культури студентів (вхідне діагностування); упровадження авторського спецкурсу та його навчально-методичного забезпечення з формування організаційної культури студентів в експериментальній групі, визначення підсумкового рівня сформованості організаційної культури студентів, аналіз емпіричних даних, одержаних у ході дослідження.

У ході формувального експерименту теоретично обґрунтовано, розроблено та апробовано модель формування організаційної культури майбутніх вчителів початкових класів; обґрунтовано і перевірено зміст авторського курсу з формування організаційної культури майбутніх вчителів початкових класів; здійснено експериментальну перевірку моделі формування дослідницької компетентності.

Було здійснено вибір і вирівнювання контрольних й експериментальних груп на основі проведення їх попереднього тестування. Перевірку однорідності і тим самим правильності вибірки здійснено з використанням t-критерію Стьюдента для незалежних змінних для доказу приналежності вибірок контрольної і експериментальної груп

до однієї і тієї ж генеральної сукупності. Метод оцінювання достовірності відмінностей середніх арифметичних за достатньо ефективним параметричним критерієм Стьюдента призначений для розв'язання одного із завдань, що найчастіше спостерігається при обробленні даних - виявлення достовірності відмінностей між двома або більше рядами значень. Отже, було проведено вхідне діагностування компонентів організаційної культури. Навчально-виховний процес в експериментальних групах передбачав реалізацію авторської моделі, впровадження авторського спецкурсу, що забезпечило формування організаційної культури майбутніх вчителів початкових класів. При цьому навчання в контрольній групі відбувалося без зазначених змін. Після апробації авторського спецкурсу та його навчально-методичного забезпечення проведено вихідне діагностування компонентів організаційної культури майбутніх вчителів початкових класів у контрольній та експериментальній групах.

Підвищення рівнів сформованості організаційної культури майбутніх вчителів початкових класів виявлено шляхом порівняння і зіставлення вхідних і вихідних параметрів її компонентів на першому і на другому етапах формувального експерименту. Для оцінки ефективності дослідження було складено методику діагностування виокремлених компонентів організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів (низький, середній і високий).

Результативність експериментальної роботи оцінювалася шляхом виявлення динаміки змін кількісних показників організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Для перевірки гіпотези і теорії на істинність використовувалися методи теоретичного й емпіричного дослідження для отримання найбільш повної картини про ефективність комплексу педагогічних методів (термінологічний аналіз основних понять і термінів дослідження, моделювання структурно-логічних компонентів організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів; педагогічне спостереження, аналіз та узагальнення досвіду формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів та ін.).

Висновки. Таким чином, експериментальну роботу було здійснено у складі констатувального й формувального експерименту, що дозволило виявити і перевірити найбільш суттєві фактори, які впливають на ефективність формування організаційної культури майбутніх учителів початкових класів, перевірити ефективність упровадження моделі формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів. Тему наступної публікації доцільно присвятити деталізації аналізу результатів, отриманих під час проведення формувального експерименту.

Література

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – К.; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко / гол. ред С. Головка. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Кислий В.М. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник / В.М. Кислий [Електронний ресурс]. – URL: <http://polka-knig.com.ua/article.php?book=317&article=17436>
4. Образцов П.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: курс лекций / П.И. Образцов. – Орел, 2002. – 291 с.
5. Основні етапи проведення експериментального дослідження [Електронний ресурс]. – URL: <http://ukped.com/skarbnichka/464-.html>

Bibliography

1. Goncharenko S.U. Teaching research: Methodological advice for young scientists / S.U. Goncharenko. – K.; Vinny'cyu: DOV «Vinny'cyu», 2008. – 278 s.
2. Goncharenko S.U. Ukrainian Pedagogical Dictionary / S.U. Goncharenko / S. Golovko (gol. red.). – K.: Ly'bid', 1997. • 374 s.
3. Ky'sly'j V.M. Methodology and organization of scientific research / V.M. Ky'sly'j [Elektronny'j resurs]. – URL: <http://polka-knig.com.ua/article.php?book=317&article=17436>
4. Obrazczov P.Y. Methodology and methods of psychological and pedagogical studies: lectures / P.Y. Obrazczov. – Orel, 2002. – 291 s.
5. The main stages of the pilot study [Elektronny'j resurs]. – URL: <http://ukped.com/skarbnichka/464-.html>

УДК 374.4

Franc Malgorzata – doktor nauk humanistycznych, Zakład Nauk Humanistycznych Instytutu Nauk Społecznych i Zarządzania Technologiami, Politechnika Łódzka

E-mail: hexa@rz.vline.pl

TRENING INWENTYCZNY I TECHNIKA T3/ZOOM

Streszczenie. Przedstawiono technikę dostrzegania problemów. Treningi twórczości nastawione są na rozwijanie twórczych dyspozycji, kształtowanie i wzmocnienie cech osobowości twórczej, przezwyciężanie barier psychicznych i psychospołecznych utrudniających proces twórczy. Trening inwencyjny uczy metod i technik twórczego rozwiązywania problemów. W niniejszym artykule zaprezentowano autorską technikę heurystyczną T3/ZOOM. Technika ta służy dostrzeganiu problemów. Jest cenna, ponieważ uczy poszukiwania problemów – wiadomym jest przecież, że nim rozwiąże się problem w sposób twórczy należy go najpierw znaleźć. Jest tym cenniejsza, że technik służących poszukiwaniu problemów jest znacznie mniej aniżeli metod i technik twórczego rozwiązywania problemów.

Słowa-klucze: trening twórczości, trening inwencyjny, dostrzegania problemów, technika T3/ZOOM.

Франц Малгожата – кандидат гуманитарних наук, факультет гуманитарних наук Института социальных наук и менеджменту технологій Технічного університету м. Лодзь

E-mail: hexa@rz.vline.pl